

บทที่ 4

การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน*

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนถือเป็นฐานรากแห่งการรวมกลุ่มกันของชุมชน ที่มีฐานคิดเดียวกันที่ต้องการสร้างเส้นใยที่ทักทอให้เกิดเกลียวที่ซับซ้อนภายในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ อย่างที่ทุกคนทราบกันว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งหรือส่วนย่อยของเศรษฐกิจของโลก ที่จะต้องหมุนไปตามทิศทางเศรษฐกิจที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยวิสาหกิจชุมชนถือว่ามีสัดส่วนถึง 99 เปอร์เซ็นต์ของทุกมุมโลกและมีการจ้างงานหรือใช้แรงงานภายในชุมชนถึง 60 เปอร์เซ็นต์ (IEA, 2015: 8) คิดเป็น 80 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) อย่างไรก็ตามในการแข่งขันของโลกมีเป้าหมายทิศทางเดียวกัน คือ ต้องการกำไรสูงสุด ทำให้การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนต้องหันกลับมาสร้างฐานใหม่เกี่ยวกับทุนมนุษย์ (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2561: 827-829) รวมทั้งการใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ดังนั้น การที่จะสร้างฐานให้ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน ต้องมาจากการเพิ่มประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะตัวแปรที่สำคัญของการพึ่งตนเอง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดการนำเข้าหรือนำเข้าจากทรัพยากรจากภายนอกพื้นที่ชุมชนให้น้อยที่สุด ในบทความชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการวิเคราะห์ถึงแนวทางที่เกิดประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชนเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ 1. บริบทของแนวคิด/ทฤษฎีลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ 2. การพัฒนาทรัพยากรการผลิตและวิสาหกิจชุมชน 3. วิเคราะห์/อภิปรายถึงการจัดการเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ภายใต้สถานการณ์ปฏิบัติที่เป็นไปได้ 4. บทสรุป

บริบทของแนวคิด/ทฤษฎีลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

แนวคิดและทฤษฎีลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในที่นี้ ทำการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วย 1) แนวคิดการผลิต แนวคิดต้นทุนและแนวคิดรายรับ 2) แนวคิดตรวจสอบภูมิคุ้มกันผ่านการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อการผลิตและการบริโภค 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอาชีพเสริม ดังนี้

1) **แนวคิดการผลิต แนวคิดต้นทุนและแนวคิดรายรับ** การผลิต ต้นทุนและรายรับในการสินค้าและบริการไม่ว่าจะเป็นภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรมหรือภาคการบริการก็ตามมีความหมายเป็นอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจทั้งในการกำหนดราคา ปัจจัยวัตถุดิบนำเข้า กระบวนการและผลผลิต ดังนั้น จึงต้องมีการวิเคราะห์ให้ถูกต้องและอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (เฉลิมขวัญ ทรัพย์บุญยงค์, 2554: 72)

ปรับปรุงเพิ่มเติมของ *ทศพร แก้วขวัญไกร. (2563). การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน. วารสารสำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 28(2): 12-29.

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับทฤษฎีการผลิตส่วนใหญ่เป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญทางเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ มีความสัมพันธ์กันระหว่างราคาสินค้า ค่าเช่าหรือค่าจ้างของปัจจัยการผลิต ด้วยแนวคิดนี้ (Alfred Marshall, 1890) วิเคราะห์ถึงการผลิตที่มีช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้ผลผลิตที่ออกมาสู่ตลาดมีระยะเวลาที่ไม่เท่ากัน รวมทั้งการผลิตก็เป็นองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและภาคการบริการ ทำให้การผลิตที่นำออกมาสู่ตลาดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในระยะสั้น เหตุเพราะมีปัจจัย 2 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยผันแปรและปัจจัยคงที่ ขณะที่ในระยะยาวสามารถเปลี่ยนแปลงได้เพราะจะมีเพียงปัจจัยผันแปรเท่านั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงขออนุญาตความหมายของคำว่า “การผลิต” (Production) สามารถสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการส่วนหนึ่งของการผลิตที่มีการนำปัจจัยการผลิตที่ครอบคลุมไปถึง ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ มาผลิตสินค้าและบริการให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Kotler P., Armstrong G, Brown L, and Adam S., 2006: 216) โดยผลิตภัณฑ์จากการผลิตสามารถออกมาเป็นทั้งรูปธรรม หรือนามธรรมก็ได้ และไม่จำเป็นต้องเป็นสินค้าและบริการที่เกิดขึ้นใหม่ แต่สามารถบำบัดความต้องการของมนุษย์ (นราทิพย์ ชูติวงศ์, 2552: 113)

ผู้ผลิตในการผลิตสินค้าและบริการนั้น ถือว่าเป็นผู้ประกอบการที่ต้องมีความรอบรู้หลายด้านในการทำธุรกิจ โดยในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “หน่วยผลิต” หมายถึง องค์กรทางธุรกิจที่ทำหน้าที่ วางแผน รวบรวม จัดหาปัจจัยต่างๆ มาผลิตสินค้าและบริการ โดยในแต่ละหน่วยผลิตมีการจัดองค์กรทางธุรกิจแตกต่างกันไปบ้าง ขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจของพื้นที่หรือชุมชน อาทิเช่น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบผสม ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม หรือระบบเศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง เป็นต้น ดังนั้น การเป็นผู้ผลิตจึงสามารถแบ่งประเภทออกเป็น 5 ประเภท (ภราดร ปรีดาศักดิ์, 2556: 206-207) คือ 1) กิจกรรมที่มีเจ้าของคนเดียว (Proprietorship) เป็นหน่วยผลิตเพียงคนเดียวที่ทำหน้าที่ในทุกๆ ด้านในการดำเนินธุรกิจทั้งกระบวนการ ซึ่งต้องแบกรับความเสี่ยงและภาระหนี้สินที่อาจเกิดขึ้น แต่เมื่อได้กำไรจะได้ประโยชน์เพียงคนเดียวและสามารถจัดตั้งได้ง่าย 2) ห้างหุ้นส่วน (Partnership) เป็นหน่วยผลิตที่เป็นการร่วมรับผิดชอบจำนวน 2 คนขึ้นไป อันประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ ห้างหุ้นส่วนสามัญ (Ordinary Partnership) ที่ผู้ร่วมรับผิดชอบต้องชดใช้หนี้สินอันเกิดขึ้นไม่จำกัดอันเกิดจากการจัดการองค์กรธุรกิจไม่มีประสิทธิภาพ และห้างหุ้นส่วนจำกัด (Limited Partnership) ที่ผู้ร่วมรับผิดชอบต้องชดใช้หนี้สินไม่เกินจำนวนเงินที่ตกลงร่วมหุ้นกับหุ้นส่วนเท่านั้น 3) บริษัท (Company) เป็นการจัดตั้งขึ้นด้วยการแบ่งทุนออกเป็นหุ้น แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่ากัน รวมทั้งสามารถเปลี่ยนมือได้ โดยสิทธิการเป็นเจ้าของในการถือหุ้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามกฎหมายกำหนด นอกจากนั้น บริษัทยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ บริษัทเอกชน (Private Company) ที่ต้องมีผู้ร่วมจัดตั้งอย่างน้อย 3 คนขึ้นไป และบริษัทมหาชน (Public Company) ต้องมีผู้ร่วมจัดตั้งอย่างน้อย 15 คนขึ้นไปและเน้นการจำหน่ายหุ้นให้กับประชาชนทั่วไป 4) สหกรณ์ (Cooperative) เป็นการรวมกลุ่มบุคคลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเน้นเป้าหมายของกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มารับการตอบสนองความต้องการอันจำเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมตามหลักหลักประชาธิปไตย 5) รัฐวิสาหกิจ (Public Enterprise) เป็นองค์กรจัดตั้งขึ้นโดยรัฐ ที่เน้นแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น เป็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐกับเอกชนที่มาร่วมกันบริหารจัดการ ซึ่งรัฐจะถือหุ้นมากกว่า

ร้อยละ 50 ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การผลิตเป็นกระบวนการที่เกิดจากนำปัจจัยการผลิตมาเข้าสู่กระบวนการ และเกิดผลผลิตขึ้นมาในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งการผลิตสามารถวิเคราะห์ได้ทั้งระยะสั้น และระยะยาว นอกจากนั้นการผลิตสามารถมีการดำเนินการได้ทั้งสิ้น 5 ลักษณะ คือ ธุรกิจส่วนตัว หุ้นส่วน บริษัท สหกรณ์และรัฐวิสาหกิจ โดยวัตถุประสงค์ในแต่ละลักษณะก็แตกต่างกันไปตามความต้องการของกลุ่มบุคคล อย่างไรก็ตามท้ายสุดในการดำเนินการธุรกิจ มีเป้าหมาย คือ กำไร แต่จะเป็นลักษณะกำไรสูงสุดหรือ กำไรยุติธรรม ขึ้นอยู่กับการกำหนดของผู้ผลิตเอง

ขณะที่แนวคิดเกี่ยวกับต้นทุนการผลิต (Economic Concept of Production Cost) เป็นแนวคิดที่เกิดจากความต้องการให้เกิดประสิทธิภาพที่สุด ถือเป็นเป้าหมายของการประกอบธุรกิจ โดยหลักการวิเคราะห์ ต้นทุนการผลิต ผู้ผลิตสามารถกำหนดแนวทางได้ 3 ลักษณะ คือ 1) เพิ่มต้นทุนการผลิตแต่ผลผลิตและกำไรเพิ่มขึ้น 2) ลดต้นทุนการผลิตแต่ผลผลิตและกำไรเพิ่มขึ้น 3) ลดต้นทุนการผลิตแต่ผลผลิตและกำไรเท่าเดิม ดังนั้น แนวคิดต้นทุนการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์จึงมีความแตกต่างจากต้นทุนการผลิตทางบัญชี (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2552: 137-140) กล่าวคือ ต้นทุนการผลิตทางบัญชีจะมีเพียงต้นทุนชัดเจนที่สามารถตรวจสอบ วัดผลได้ อาทิเช่น ใบเสร็จการดำเนินการ ปริมาณของต้นทุน เป็นต้น ขณะที่ต้นทุนการผลิตทางเศรษฐศาสตร์มีขอบเขตที่กว้างกว่า อันเนื่องจากการผลิตจะมีทั้งต้นทุนที่ชัดเจนและต้นทุนไม่ชัดเจนหรือต้นทุนแฝง อยู่ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการทั้งสิ้น ดังนั้น จึงต้องมีการวิเคราะห์ในส่วนของต้นทุนไม่ชัดเจนเพิ่มขึ้น ดังนี้

ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) คือ มูลค่าของผลประโยชน์สูงสุดที่เราต้องสละไป เมื่อตัดสินใจเลือกบางสิ่ง อาจกล่าวได้ว่า เมื่อวิสาหกิจชุมชนเลือกจะทำโครงการหนึ่งโครงการใด ก็หมายความว่า ได้สละโอกาสที่จะทำโครงการอื่นๆ ที่อาจให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าหรือไม่ก็ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วอาจสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนโดยรวมได้มากกว่า ดังตัวอย่างเช่น การเลือกผลิตภัณฑ์: หากวิสาหกิจชุมชนตัดสินใจผลิตสินค้าประเภทหนึ่ง เช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายก็ต้องสละโอกาสในการผลิตสินค้าประเภทอื่น เช่น ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งอาจจะมีตลาดกว้างกว่าหรือมีกำไรมากกว่า, การใช้ทรัพยากร: หากวิสาหกิจชุมชนใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกข้าว ก็ต้องสละโอกาสในการใช้พื้นที่นั้นเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นที่อาจมีราคาสูงกว่า, การใช้เวลา: หากสมาชิกในชุมชนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการผลิตสินค้าและบริการ ก็ต้องสละโอกาสในการพัฒนาความรู้หรือทักษะด้านอื่นๆ ในการใช้ช่วงเวลาเดียวกัน และการเข้าร่วมโครงการ: หากวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมโครงการหนึ่ง ก็ต้องสละโอกาสในการเข้าร่วมโครงการอื่นๆ ที่จัดในช่วงเวลาเดียวกัน เป็นต้น สอดคล้องกับ ฮิวท์ เกรฟเวลล์ และเรย์รียส์ (Gravelle, H. & Rees, R., 2004) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า ผู้ผลิตที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำอาจบ่งบอกถึง ต้นทุนค่าเสียโอกาสส่วนเพิ่มที่มีการประยุกต์ถึงปัจจัยการผลิตที่สามารถหา มาทดแทนได้ดี ทำให้เกิดต้นทุนต่ำสุดแต่คุณภาพสินค้าและบริการคงเดิม

ต้นทุนเอกชน (Private Cost) และต้นทุนสังคม (Social Cost) โดยคำว่า “ต้นทุนเอกชน” เป็นต้นทุนการผลิตที่เจ้าของหน่วยการผลิตจะต้องเป็นจ่ายโดยตรง ขณะที่คำว่า “ต้นทุนสังคม” เป็นต้นทุนการผลิตที่เกิดจากต้นทุนเอกชนได้ทำให้เกิดผลกระทบต่อต้นทุนสังคม สามารถพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ 1) ต้นทุนเอกชนเกิดผลกระทบต่อต้นทุนสังคมเชิงบวก อาทิเช่น หน่วยการผลิตเอกชนมีการรณรงค์ในการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก และมีการนำผลกำไรบางส่วนที่ได้มาสร้างเป็นกองทุนทางการศึกษาให้กับผู้ยากไร้ เป็นต้น

2) ต้นทุนเอกชนเกิดผลกระทบต่อต้นทุนสังคมเชิงลบ อาทิเช่น หน่วยการผลิตเอกชนมีการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานลงแม่น้ำสาธารณะ โดยมีได้บำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงแม่น้ำซึ่งทำให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและชุมชนสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้มีแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับต้นทุนทางการเกษตร (Agricultural Cost Accounting) เชิงประยุกต์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ถึงต้นทุนการผลิตทางการเกษตร ด้วยการใช้แนวคิดต้นทุนฐานกิจกรรม (Activity-Based Costing: ABC) (วิลาวัดย์ ดิงไตรัยภาพและปานแก้วตา ลัคนาวาณิช, 2561: 54-73) เป็นวิธีการวัดต้นทุนและการประเมินผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ซึ่งวิธีการคิดต้นทุนจะแยกออกเป็นแต่ละกิจกรรมที่แตกต่างกันของการผลิตสินค้าและบริการ โดยขั้นตอนการดำเนินงานตามระบบต้นทุนตามฐาน มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ดำเนินการแบ่งแยกกลุ่มกิจกรรมและจำแนกต้นทุนของแต่ละกลุ่มกิจกรรม (Activity Cost Pools)
- 2) กำหนดตัวผลักดันต้นทุนของแต่ละกิจกรรม (Cost Driver)
- 3) คำนวณอัตราต้นทุนของแต่ละกลุ่มกิจกรรม (Activity Rates)
- 4) แบ่งส่วนของต้นทุนให้กับกลุ่มฐานแต่ละผลิตภัณฑ์ (Cost Allocation)
- 5) คำนวณต้นทุนการผลิตของผลิตภัณฑ์ของแต่ละกิจกรรมมารวมกัน (All Cost Calculation)

แนวคิดต้นทุนฐานกิจกรรมเป็นการบริหารเชิงบูรณาการในการดำเนินงานเพื่อเพิ่ม “Customer Value” โดยเน้นการลดต้นทุนและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ สิ่งที่พิจารณาสำคัญประกอบด้วย 2 มิติ กล่าวคือ 1) มิติด้านต้นทุน (Cost Dimension) เป็นมิติที่สำคัญที่สุดที่เน้นพัฒนาความถูกต้องและแม่นยำของการคิดต้นทุนทั้งระบบจากต้นทาง กลางทางและปลายทาง 2) มิติด้านกระบวนการ (Process Analysis Dimension) เป็นมิติที่เน้นกิจกรรม 3 ประการ ประกอบด้วย อะไร, ทำไมและอย่างไร ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ โดยวัตถุประสงค์ต้องการวิเคราะห์กระบวนการที่จะลดต้นทุน พร้อมทั้งประเมินผลกิจกรรมไปกับหาแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น แนวคิดการผลิตและแนวคิดต้นทุนเป็นปัจจัยแรกๆ ที่ต้องมีการวิเคราะห์ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลิตผล โดยต้องมีการตรวจสอบทุกขั้นตอนด้วยการนำแนวคิดของต้นทุนตั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ซึ่งต้องประเมินผลทุกขั้นตอนในการลดต้นทุนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ขณะที่เป้าหมายเชิงธุรกิจที่มีกระบวนการวิเคราะห์ทุกขั้นตอนนั้น ความต้องการคือ กำไร อย่างไรก็ตาม คำว่า “กำไร” ในทางเศรษฐศาสตร์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ กำไรปกติและกำไรเกินปกติ (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2552: 156-159) กล่าวคือ กำไรปกติ เป็นผลตอบแทนของผู้ประกอบการที่คิดตามค่าเสียโอกาส เนื่องจากเป็นต้นทุนของการไม่ได้ไปประกอบธุรกิจอื่น ขณะที่กำไรเกินปกติเป็นกำไรที่สูงกว่ากำไรปกติที่บ่งบอกถึงกำไรแท้จริง โดยกำไรทางเศรษฐศาสตร์เป็นหน่วยธุรกิจที่เกิดจากรายรับรวมทั้งหมด หักด้วยต้นทุนทั้งหมดที่เกิดจากต้นทุนชัดเจนและต้นทุนไม่ชัดเจน (ต้นทุนค่าเสียโอกาส) ซึ่งทำให้ต้นทุนในทางเศรษฐศาสตร์จึงมีมากกว่าต้นทุนทางบัญชีเพราะบัญชีจะมีเพียงต้นทุนชัดเจนเท่านั้น

2) แนวคิดตรวจสอบภูมิคุ้มกันผ่านการทำบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือนเป็นหนึ่งในเครื่องมือเพื่อตรวจสอบภูมิคุ้มกันตนเอง และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เกิดจากการพึ่งพาตนเอง ที่มีการมาตรวจสอบในการวิเคราะห์ถึงการบริหารจัดการทางการเงิน และทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุง ซึ่งเป็นหลักการพึ่งพาตนเองพื้นฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สายสมร สังข์เมฆ, 2559: 28) ที่เริ่มระดับบุคคลและระดับครอบครัว โดยแนวคิดของการจัดทำบัญชีครัวเรือน (Household Accounting) นั้น เป็นวิธีการเพื่อเป็นการรู้ข้อมูลรายรับ รายจ่าย การใช้จ่ายในแต่ละวันว่ามีรายได้และรายจ่ายต่อสินค้าและบริการเป็นอย่างไรบ้าง (ปาริชาติ มณีมัย, ชลันธร ศรีธรรมโชติ, ภัทรพล วรณราชและระวีวรรณ สุขพิลาภ, 2561: 21-22, รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธรและนิศรา จันทร์เจริญสุข, 2556: 25) ซึ่งคำว่าบัญชีครัวเรือนสามารถเรียกอีกอย่างว่า “บัญชีส่วนบุคคล” (Personal Accounting) เป้าหมาย คือ เป็นการบันทึกรายรับและรายจ่ายที่เกิดขึ้นของครัวเรือน แล้วนำข้อมูลที่บันทึกมาวิเคราะห์และสรุปผลเป็นข้อมูลพื้นฐานในการรับทราบถึงรายรับ รายจ่าย หนี้สินของครัวเรือน สู่การวางแผนการบริหารการเงินให้เกิดประสิทธิภาพ

ขณะที่การจัดทำบัญชีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการผสมผสานที่มุ่งเน้นการนำหลักการจัดทำบัญชีครัวเรือน ที่สามารถมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพต่างๆ ของตนเองได้ อาทิ อาชีพทางเกษตรกรรม ซึ่งสามารถเรียกได้ว่าเป็นการจัดทำบัญชีต้นทุนประกอบอาชีพ (Cost Accounting) โดยกระบวนการจัดทำบัญชีต้นทุนประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลักที่สำคัญ คือ 1) การจดบันทึกข้อมูล (Recording) เป็นการจดบันทึกทั้งรายรับและรายจ่ายหรือรายได้และต้นทุนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการประกอบอาชีพ 2) การจำแนกประเภท (Classifying) เป็นการจำแนกเป็นประเภทต่างๆ ให้ละเอียดขึ้น เพื่อง่ายในการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล อาทิเช่น กลุ่มรายรับ ประกอบด้วย รายได้จากอาชีพหลักและรายได้จากอาชีพเสริม เป็นต้น กลุ่มรายจ่าย ประกอบด้วย รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค รายจ่ายเพื่อการลงทุน และรายจ่ายอื่นๆ เป็นต้น 3) การสรุปผล (Summarizing) เป็นการสรุปผลรายรับและรายจ่ายทราบถึงผลรายได้หรือต้นทุน ในการใช้จ่ายในการประกอบอาชีพว่ามีผลกำไรหรือขาดทุน โดยการสรุปผลสามารถทำเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายไตรมาสก็ได้ 4) การแปลผล (Translating) และการนำไปใช้ (Using) เป็นการวิเคราะห์กลุ่มรายรับทั้งทางตรงและทางอ้อม และกลุ่มรายจ่ายที่ได้มีการจำแนกประเภทต่างๆ ในช่วงเวลาที่ผ่านมาเพื่อประเมินว่า รายรับมากกว่ารายจ่ายหรือรายรับน้อยกว่ารายจ่าย หรือรายรับเท่ากับรายจ่าย อันนำไปสู่การวางแผนในการสร้างวินัยทางการเงินและการออมในอนาคต รวมทั้งวิเคราะห์ถึงรายจ่ายที่ไม่จำเป็นมีอะไรบ้างที่เป็นการลดภาระหนี้สินในลักษณะกับดักหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (สัญญา เนียมเปรม, 2562: 56-57)

ตารางที่ 4.1 แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือการจัดทำบัญชีต้นทุนประกอบอาชีพ: แบบบันทึกรายรับ

วัน เดือน ปี	รายการ	รายรับ		รวมรายรับ (1) + (2) (3)
		ประกอบอาชีพ	รายรับอื่นๆ	
		(1)	(2)	
1	2	3	4	

ที่มา: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชและองค์การภาคี (2559: ออนไลน์)

จากตารางที่ 4.1 การลงบันทึกรายรับ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) เขียนวัน เดือน ปี ที่มีการลงบันทึก รายรับ 2) รายละเอียดของรายรับที่เกิดขึ้นในช่อง “รายการ” 3) แยกประเภทของรายรับอันเกิดจากรายรับในการประกอบอาชีพและรายรับอื่นๆ ที่มีได้เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพ 4) จำนวนรวมของรายรับที่ได้ในแต่ละวัน(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชและองค์การภาคี, 2559: ออนไลน์)

รายละเอียดของรายการที่แยกประเภทของรายรับในการประกอบอาชีพและรายรับอื่นๆ ที่มีได้เกี่ยวข้องในการประกอบอาชีพ สามารถเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

1. รายรับในการประกอบอาชีพ อาทิ 1) ขายผลผลิตจากการเกษตรต่างๆ เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกผัก ผลไม้ เป็นต้น 2) ขายสัตว์เลี้ยงและผลผลิตจากสัตว์เลี้ยง เช่น ไก่ เป็ด หมู ปลา ไข่ไก่ ไข่เป็ด มูลสัตว์ เลี้ยง เป็นต้น 3) ขายผลิตภัณฑ์จากงานฝีมือต่างๆ 4) การค้าขายสินค้าและบริการ 5) ขายพืชและสัตว์จากแหล่งธรรมชาติ 6) ค่าจ้างจากการทำงาน 7) เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชั่น

2. รายรับที่มีได้จากการประกอบอาชีพ อาทิ 1) เงินสงเคราะห์ เงินสวัสดิการต่างๆ 2) การขายสินทรัพย์ต่างๆ เช่น ที่ดิน รถจักรยานยนต์ บ้าน เป็นต้น 3) เสียโชค ลากลอยต่างๆ 4) การกู้ยืม 5) รายได้จากดอกเบี้ย การปันผล การลงทุนทางการเงิน เป็นต้น 6) เงินจากความกตัญญูของบุตร หลาน 7) เงินอื่นๆ ที่ให้ทั้งงานบุญ งานแต่ง งานศพ

ตารางที่ 4.2 แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือการจัดทำบัญชีต้นทุนประกอบอาชีพ: แบบบันทึกรายจ่าย

วัน เดือน ปี	หมวดรายจ่าย	รายการ	จำนวนรายจ่าย (บาท)	หมายเหตุ
	หมวด 1 ประกอบอาชีพ			
	รวมรายจ่ายหมวด 1			
1	หมวด 2 ค้าอาหาร	2	3	4
	รวมรายจ่ายหมวด 2			
	หมวด 3 เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ			
	รวมรายจ่ายหมวด 3			
	หมวด 4 ยา สุขภาพ			
	รวมรายจ่ายหมวด 4			
	หมวด 5 ที่อยู่อาศัย			
	รวมรายจ่ายหมวด 5			
	หมวด 6 การลงทุน สังคม พักผ่อน			
	รวมรายจ่ายหมวด 6			
	หมวด 7 การศึกษา เรียนรู้			
	รวมรายจ่ายหมวด 7			
	รวมรายจ่ายทั้งหมดหมวด 1-7			

ที่มา: ประยุกต์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและองค์การภาคี (2559: ออนไลน์)

ตารางที่ 4.2 การลงบันทึกรายจ่าย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) เขียน วัน เดือน ปี ที่มีการบันทึก รายจ่าย 2) หมวดรายจ่าย ประกอบด้วย 7 หมวด คือ หมวด 1 ประกอบอาชีพ หมวด 2 ค้าอาหาร หมวด 3 เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ หมวด 4 ยา สุขภาพ หมวด 5 ที่อยู่อาศัย หมวด 6 การลงทุน สังคม พักผ่อน หมวด 7 การศึกษา เรียนรู้ 3) รายละเอียดลงบันทึกของรายการที่มีรายจ่าย 4) จำนวนรายจ่ายที่ใช้ ในแต่ละรายการ 5) หมายเหตุ

หมวดรายจ่าย แบ่งออกเป็น 7 หมวด โดยในแต่ละหมวดมีการจำแนกรายจ่ายเป็นกลุ่มย่อย ดังนี้ 1) หมวด 1 ประกอบอาชีพ แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1.1) ค่าใช้จ่ายประกอบอาชีพ เช่น ค่าจ้างต่างๆ, ค่าเดินทาง, ค่าเชื้อเพลิง, ค่าปุ๋ยและค่ายาปราบศัตรูพืช, ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์และการซื้อสินค้ามาจำหน่าย 1.2) ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อสินทรัพย์ถาวร เช่น ค่าสร้างโรงเรือน, ค่าซื้อเครื่องจักรต่างๆ, ค่าลงทุน เป็นต้น 2) หมวด 2 อาหาร แบ่งเป็น 7 กลุ่ม คือ 2.1) กลุ่มที่ 1 อาหารสด/อาหารแห้ง 2.2) กลุ่มที่ 2 อาหารสำเร็จรูป 2.3) กลุ่ม 3 น้ำดื่ม 2.4) กลุ่ม 4 ขนมขบเคี้ยว 2.5) กลุ่ม 5 ค่าอาหารและขนมของลูก หลาน 2.6) กลุ่ม 6 เครื่องดื่ม 2.7) กลุ่ม 7 เชื้อเพลิงหุงต้ม 3) หมวด 3 เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 3.1) กลุ่ม 1 เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย 3.2) กลุ่ม 2 ค่าใช้จ่ายการเสริมสวย 3.3) กลุ่ม 3 เครื่องประดับ 4) หมวด 4 ยา สุขภาพ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 4.1) กลุ่ม 1 ยารักษาโรค 4.2) กลุ่ม 2 ค่ารักษาพยาบาล 4.3) กลุ่ม 3 ยาสูบ 4.4) กลุ่ม 4 ค่าเบี้ยประกันสุขภาพหรือประกันชีวิต 5) หมวด 5 ที่อยู่อาศัย แบ่งเป็น

5 กลุ่ม คือ 5.1) กลุ่ม 1 เงินดาวน์ เงินสด เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย 5.2) กลุ่ม 2 เงินดาวน์ เงินสด เกี่ยวกับเครื่องใช้ภายในบ้าน 5.3) กลุ่ม 3 ซ้ำของใช้ในชีวิตประจำวัน 5.4) กลุ่ม 4 สาธารณูปโภค 5.5) กลุ่ม 5 ค่าภาษีต่างๆ 6) หมวด 6 การลงทุน สังคม ผ่อนคลาย แบ่งเป็น 6 กลุ่ม คือ 6.1) กลุ่ม 1 ฝากเงินในสถาบันต่างๆ และซื้อพันธบัตร 6.2) กลุ่ม 2 ชำระดอกเบี้ยทั้งในระบบและนอกระบบ 6.3) กลุ่ม 3 บริจาค ทำบุญงานต่างๆ 6.4) กลุ่ม 4 การพักผ่อนหย่อนใจ 6.5) กลุ่ม 5 ช่วยเหลือดูแลบิดา มารดา ญาติ 6.6) กลุ่ม 6 เสียงโชค 7) หมวด 7 การศึกษา เรียนรู้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 7.1) กลุ่ม 1 ค่าเทอม เรียนและกิจกรรมพิเศษ 7.2) กลุ่ม 2 อุปกรณ์และเครื่องแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน 7.3) กลุ่ม 3 หนังสือ นิตยสาร

ตารางที่ 4.3 แนวทางการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือการจัดทำบัญชีต้นทุนประกอบอาชีพ: สรุปรายรับ-รายจ่าย

สรุปรายรับ - รายจ่าย				
☐ เลือกรายรับ-รายจ่าย (รายวัน) วัน/เดือน/ปี.....		☐ สรุปรายรับ-รายจ่าย (รายเดือน) ประจำเดือน.....		
รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	คงเหลือ (บาท)
รายรับ 1.รายรับการประกอบอาชีพ 2.รายรับอื่นๆ		รายจ่าย 1.หมวด 1 ประกอบอาชีพ 2.หมวด 2 อาหาร 3.หมวด 3 เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ 4.หมวด 4 ยา สุขภาพ 5.หมวด 5 ที่อยู่อาศัย 6.หมวด 6 ลงทุน สังคม ผ่อนคลาย 7.หมวด 7 การศึกษา เรียนรู้		
รวมรายรับ	(1)	รวมรายจ่าย	(2)	(1)-(2)

ที่มา: ประยุกต์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและองค์กรภาคี (2559: ออนไลน์)

ตารางที่ 4.3 สรุปรายรับ-รายจ่าย จากการลงบันทึกทุกวันหรือทุกสิ้นเดือนด้วยการรวมจำนวนเงินที่ได้รับกับจำนวนเงินที่มีการใช้จ่ายในแต่ละหมวดหมู่ มาลงในตารางที่ 3 และเปรียบเทียบยอดรวมของรายรับและรายจ่าย คำนวณด้วยการนำจำนวนเงินรายรับรวม (1) ลบด้วยจำนวนเงินรายจ่ายรวม (2) เท่ากับ เงินคงเหลือเกิดจาก (1)-(2) สามารถสรุปผลในเบื้องต้นของการใช้จ่ายได้ ดังนี้ 1) ถ้ารายรับมากกว่ารายจ่าย บ่งบอกถึงการเกินดุลของรายได้มากกว่ารายจ่าย 2) ถ้ารายรับเท่ากับรายจ่าย บ่งบอกถึงความสมดุลของรายได้กับรายจ่าย 3) ถ้ารายรับน้อยกว่ารายจ่าย บ่งบอกถึงการขาดดุลของรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ดังนั้น สามารถ

วิเคราะห์และประเมินผลว่าระดับรายรับ-รายจ่ายอยู่ในสถานการณ์ใดและนำมาวางแผนและบริหารจัดการที่ลงรายเอียดในเนื้อหาต่อไปเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่มีความจำเป็นมากหรือความจำเป็นน้อยในการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3) แนวคิดเกี่ยวกับอาชีพเสริม

แนวคิดเกี่ยวกับอาชีพเสริมเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นเป็นอาชีพรองจากอาชีพหลักหรืออาชีพที่สองเพื่อเป็นแหล่งรายได้เสริมที่ดำเนินการประกอบอาชีพเสริม โดยไม่เกิดผลกระทบต่ออาชีพหลักที่ทำอยู่ (ณัฐอริยา สุขสุวรรณพร, 2553) ถือว่าเป็นช่องทางทำรายได้เสริมที่สามารถเลือกลักษณะอาชีพเสริมได้ทั้งแบบอย่างง่ายหรือแบบยากขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของความต้อการ แต่ประเด็นหลักในการสร้างอาชีพเสริมเพิ่มเติมจากอาชีพหลัก ส่วนใหญ่เป้าหมาย คือ รายได้ที่ต้องการเพิ่มขึ้น (ฐิตาภรณ์ ญบุญบุตร, 2558: 173) ในการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการหาอาชีพเสริมสามารถวิเคราะห์เป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ที่ต้องการพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจอันเกิดจากแรงกดดันหรือความท้าทายต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ 2) ด้านครอบครัว อันเกิดจากพฤติกรรมและค่านิยมของสมาชิกทำให้เกิดแรงผลักดัน 3) ด้านสถานศึกษา เป็นสถานที่ทำให้เห็นโอกาสทางอาชีพหลากหลายและสามารถแบ่งเวลาในการทำงานหลายๆ อาชีพในเวลาเดียวกันได้ โดยไม่เกิดผลกระทบต่ออาชีพซึ่งกันและกัน 4) ด้านสภาพแวดล้อม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและเทคโนโลยีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสถานการณ์ (ณัฐอริยา สุขสุวรรณพร, 2553)

การพัฒนาการทางอาชีพมีแนวคิดอันเกิดจากที่เกิดความตระหนักต่ออาชีพหนึ่งอาชีพใดที่เกิดแรงผลักดันทั้งภายในและภายนอก โดยที่จะเลือกอาชีพในการพัฒนาให้เกิดความมั่นคงต่อดำรงชีวิต นอกจากนั้น การจะพัฒนาการทางอาชีพเป็นค่านิยมที่เกิดจากความเป็นเอกลักษณ์ในการเรียนรู้ ทดลองปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดทักษะ ความถนัด ดังนั้น รากฐานของการพัฒนาอาชีพจะมีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถ ช่วงของชีวิตและการเปลี่ยนแปลงตามสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ณ ปัจจุบันจะพบว่า การมีอาชีพเสริมเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการหารายได้เพิ่มขึ้นให้กับครอบครัวและมีการพัฒนาอาชีพเสริมให้มีเชี่ยวชาญเพิ่มมากขึ้นด้วยการพัฒนา เรียนรู้ บนพื้นฐานความพึงพอใจและเพื่อคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์เพิ่มขึ้น

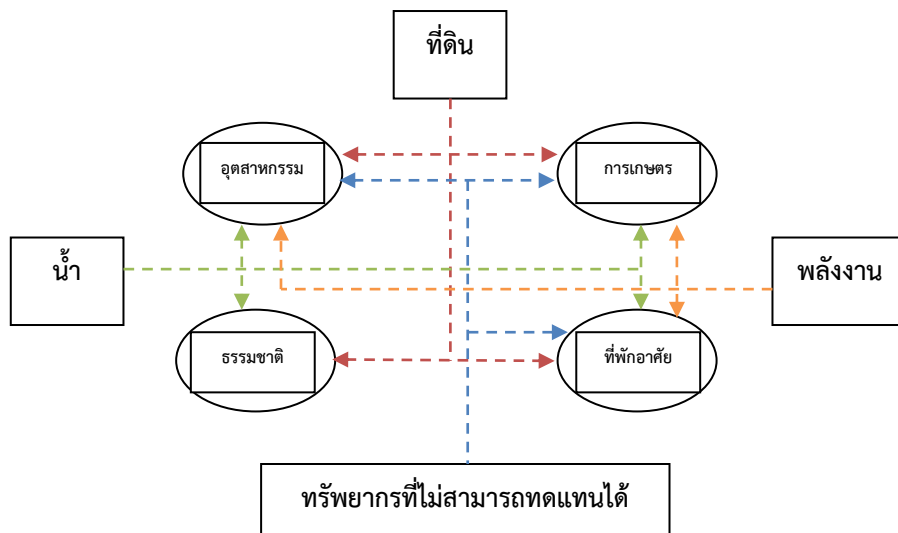
การพัฒนาทรัพยากรการผลิตและวิสาหกิจชุมชน

การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ต้องมีการวิเคราะห์ถึงต้นทุนต่างๆ รายรับและรายจ่าย ด้วยการทำบัญชีเพื่อตรวจสอบระดับการผลิตของตนเองผ่านเครื่องมือที่ง่ายที่สุด คือ การจัดทำบัญชีครัวเรือน ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งสามารถนำมาวางแผนการบริหารการใช้จ่ายด้วยการเรียงลำดับความสำคัญของค่าใช้จ่ายที่จำเป็นไปสู่ค่าใช้จ่ายความจำเป็นน้อยที่สุดและลดระดับค่าใช้จ่ายไม่จำเป็นให้น้อยลง อีกทั้งควรทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้เข้าสู่ครอบครัวหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการเพิ่มรายได้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

สูงสุดต้องมาพิจารณาถึงทรัพยากรการผลิต จึงแบ่งประเด็นพิจารณา ดังนี้ 1) แนวคิดสมดุลทรัพยากรภายในชุมชนต่อการทดแทนนำเข้านอกชุมชน 2) หลักการเพิ่มประสิทธิภาพด้วย PDCA ร่วมกับวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3) กรณีงานวิจัยภายใต้แนวคิด PDCA กับ วงจรเศรษฐกิจพอเพียง

1) แนวคิดสมดุลทรัพยากรภายในชุมชนต่อการทดแทนนำเข้านอกชุมชน การสร้างความสมดุลทรัพยากรภายในชุมชนที่จะทำให้เกิดการทดแทนนำเข้านอกชุมชนนั้น ต้องพิจารณาถึงสังคมแห่งความยั่งยืนที่เป็นที่ตั้ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานะหนึ่งของชุมชนที่สามารถสร้างความเข้มแข็งด้วยการมีทรัพยากรจำกัดภายในชุมชนนำมาสร้างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ภายนอกชุมชนก็ตามทั้งด้านกายภาพหรือระบบสังคมที่สนับสนุนหรือไม่ (National Research Council, 2013: 1-4) โดยต้องมีการบูรณาการในการพิจารณาในด้านแหล่งน้ำ ด้านอาหาร ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพ และด้านการศึกษา ที่ยังคงไว้ซึ่งระบบนิเวศและระบบชีววิทยาของชุมชนที่จะทำให้เกิดความหลากหลาย เกื้อกูลกัน

การดำเนินการจะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการในชุมชนที่จะมององค์รวมของทรัพยากรภายในชุมชนในการวางกรอบแนวคิดเพื่อให้เกิดแนวทางให้เห็นเป็นรูปธรรมในเบื้องต้น โดยมีชุมชนนั้นๆ มามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการสังคมยั่งยืนร่วมกัน อาจเชื่อมโยงนโยบายหรือแนวคิดของรัฐบาลที่มีอยู่แล้วในวางกรอบแนวคิดว่าจะสร้างระบบอย่างไรที่สัมพันธ์กับในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาจัดการทรัพยากรในชุมชนในเบื้องต้นว่ามีอะไรอยู่บ้างในตอนนี้อย่างไร อาทิเช่น การสร้างความสมดุลทรัพยากรทางน้ำ ซึ่งต้องแยกเป็น 2 ส่วนในด้านคุณภาพกับด้านปริมาณ โดยแหล่งน้ำก็มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการผลิตอาหารทำการเกษตรและคนในชุมชนในการผลิตน้ำประปาที่มีคุณภาพ รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตพลังงานทางเลือกได้อีก ดังนั้นการจะพิจารณาทรัพยากรในด้านหนึ่งด้านใดต้องต้องความเชื่อมโยงไปหลายๆ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รูปภาพที่ 4.1 กรอบแนวคิดความเชื่อมโยงการสร้างสมดุลทรัพยากรภายในชุมชน

ที่มา: National Research Council: Sustainability for the Nation- Resource Connections & Governance Linkages. (2013: 4)

จากรูปภาพที่ 4.1 ในการสร้างความเชื่อมโยงความสมดุลทรัพยากรภายในชุมชนต่อการทดแทนทรัพยากรภายนอกชุมชนนั้น สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ 1) ที่ดิน 2) น้ำ 3) ทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้ 4) พลังงาน โดยใน 4 กลุ่ม พบว่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ 1) ที่ดิน เป็นพื้นที่อันเกิดจากธรรมชาติที่สร้างขึ้น โดยมนุษย์ได้นำมาจัดสรรในการใช้ประโยชน์ ทั้งมีการแบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย, พื้นที่ทำการเกษตร, พื้นที่อุตสาหกรรมและพื้นที่ป่าธรรมชาติ 2) น้ำ เป็นหัวใจของดำรงชีวิตทั้งมนุษย์ สัตว์และพืชต่างๆ ตลอดจนการประกอบกิจการต่างๆ 3) ทรัพยากรที่ไม่สามารถทดแทนได้ ซึ่งต้องตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรที่หาได้ยากและหาวิธีการในการหาแหล่งทรัพยากรทดแทนของชุมชน 4) พลังงาน เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการพัฒนา อาทิเช่น น้ำมัน ปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหินลิกไนต์ พลังน้ำ ไม้และถ่าน พลังงานรังสีอาทิตย์ เป็นต้น

จากประเด็นใหญ่ๆ ทั้ง 4 กลุ่ม จะต้องมาพิจารณาเชิงลึกในแต่ละกลุ่มว่า ในบริบทเบื้องต้นของชุมชน มีต้นทุนของแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 กลุ่มมีปริมาณมากน้อยเพียงใด เพียงพอต่อการดำรงชีพของชุมชนหรือไม่ คงเหลือเท่าไร ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออก ดังนั้น ต้องมีการวางแผนทั้งระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว ในการกำหนดขอบเขต กติกา กระบวนการมีส่วนร่วม การติดตามกำกับดูแลประสิทธิภาพ มีบทลงโทษจากเขาไปหาหนัก รวมทั้งวิเคราะห์ถึงการจัดการความขัดแย้ง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อสังคม ชุมชนที่ยั่งยืน (Ostrom E., 1990) ซึ่งเป็นความท้าทายในโลกปัจจุบัน ที่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมต่อการกำหนดแนวทางของชุมชนของตนเองและใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) หลักการเพิ่มประสิทธิภาพด้วย PDCA และวงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน หลักสำคัญนอกจากเข้าใจถึงศักยภาพของตนในการผลิตสินค้าและบริการและต้องมีการจัดทำบัญชีเพื่อทราบถึงรายรับ รายจ่ายในแต่ละวัน รวมทั้งหาอาชีพเสริมที่สอดคล้องกับอาชีพหลัก โดยมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หรือวัตถุดิบที่เหลือใช้จากการทำวิสาหกิจชุมชนนำมาผลิตสินค้าต่อการเพิ่มรายได้แล้วนั้น อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือ หลักการบริหารงานหรือการจัดการให้มีคุณภาพ ดังนั้น การมีกระบวนการที่เป็นสากลที่ใช้กันแพร่หลายนำมาปรับใช้ให้เกิดวงจรคุณภาพต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย หลักการของวงจรคุณภาพ (PDCA) กับวงจรการจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการของวงจรคุณภาพ (PDCA) (Deming Mycoted, 2004) เป็นการจัดการอย่างมีคุณภาพอย่างเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องในการให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยหลักการ “วงจรคุณภาพหรือวงจรเดมมิ่ง” ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do) ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check) และขั้นตอนที่ 4 การยอมรับ (Act) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) เป็นการตั้งเป้าหมาย วางวัตถุประสงค์ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดทิศทางเพื่อนำไปสู่รูปแบบความจริง ซึ่งในส่วนนี้ต้องมีรายละเอียดถึงการกำหนดปัญหา พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาสาเหตุที่เกิดขึ้นและต้องมีการวางแผนร่วมกันว่าจะแก้ปัญหาได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Do) เป็นการกำหนดว่าจะปฏิบัติกิจการอย่างไร สามารถแบ่งเป็นระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว ด้วยการกำหนดแยกแยะในแต่ละระยะว่ามีกิจกรรมอย่างไร ทำแบบไหน รวมถึงการกำหนดเวลาและทรัพยากรที่มีอยู่ อีกทั้งสามารถเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาให้คำปรึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check) เป็นประเมินผลในการวางแผนและการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ว่าผลการดำเนินการเป็นอย่างไรบ้าง เป็นไปตามแผนและวัตถุประสงค์หรือไม่ รวมทั้งมีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด

ขั้นตอนที่ 4 การยอมรับ (Act) เป็นการนำผลการตรวจสอบจากการประเมินผลมาวิเคราะห์ถึงความ เป็นจริงว่าเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้หรือไม่ และต้องยอมรับถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นด้วยการเปรียบเทียบ จากเป้าหมายที่วางไว้กับผลลัพธ์ที่ได้มา ซึ่งต้องนำมาปรับและพัฒนาต่อไป โดยความผิดพลาดอาจเกิดหลาย สาเหตุ อาทิเช่น การเข้าใจถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ยังไม่เพียงพอหรือเลือกวิธีการหรือเทคนิคในการดำเนินการ ไม่ตรงกับกิจกรรมที่ปฏิบัติ เป็นต้น ขณะที่ส่วนที่เห็นว่าบรรลุเป้าหมายแล้วก็ต้องมีการวางแผนใหม่ด้วยการ กำหนดเป้าหมายที่สูงขึ้นและให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาเป็น แนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยเป็นรากฐานที่สำคัญที่ต้องการชี้ให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของชนชาวไทยมาตั้งแต่ พ.ศ.2517 เป็นลำดับชั้นในหลัก “ความพอเหมาะพอดี ความมีเหตุผล และความไม่ประมาท บนระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2560: 3) ดังพระบรมราโชวาทที่ พระราชทานแก่บัณฑิตของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 19 กรกฎาคม 2517 ตอนหนึ่งกล่าวว่า “...การพัฒนา ประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับชั้นเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินใช้ของประชาชนก่อนด้วย วิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริม ความเจริญขั้นสูงขึ้นไป...” ดังนั้น การน้อมนำหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ เมื่อ พิจารณาแล้ว พบว่า วงจรเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอันเกิดจากการมีจิตสำนึก มีศรัทธา เชื่อมมั่น และเห็นคุณค่าจากตนเองแล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 18-21) โดยวงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมีลำดับขั้นที่พัฒนา 4 ขั้น ดังนี้

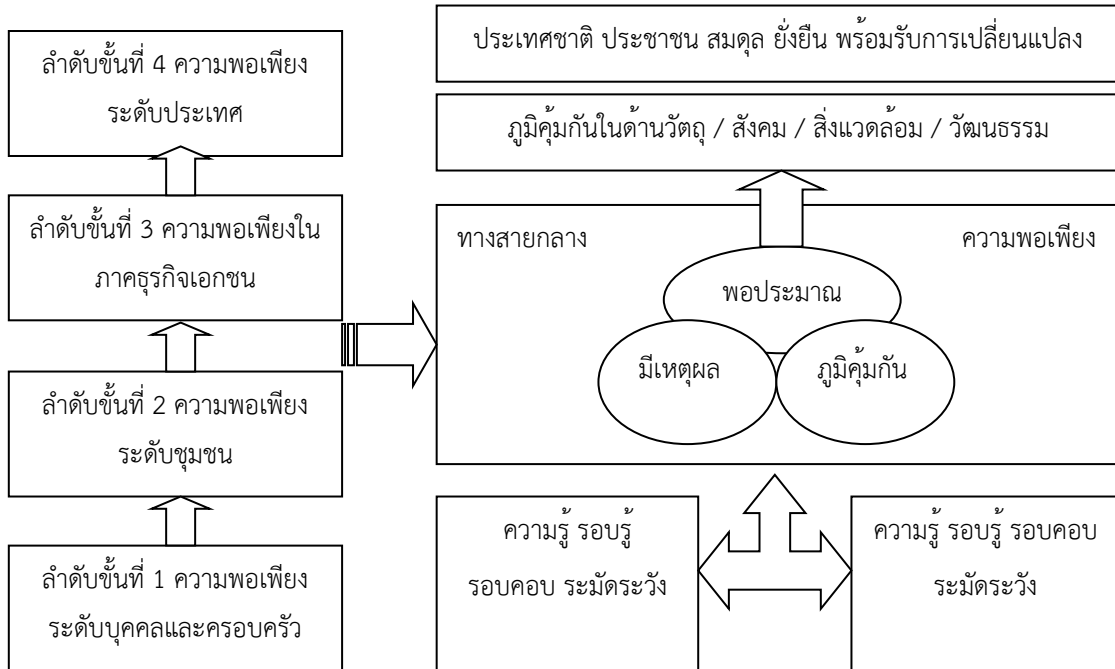
ลำดับขั้นที่ 1 ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยการพึ่งตนเอง ให้เต็มกำลังความสามารถทั้งกายและใจ ไม่ทำอะไรเกินตัว เน้นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและรู้ข้อมูล รายรับ-รายจ่าย รู้จักประหยัด รักษาสุขภาพและแบ่งปัน อีกทั้งรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม

ลำดับขั้นที่ 2 ความพอเพียงระดับชุมชน เป็นการสร้างประโยชน์ที่มีกรรมกลุ่มในการพัฒนาชุมชนที่ ต้องใช้ความสามัคคี ด้วยการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทุกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

ลำดับขั้นที่ 3 ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน ที่มุ่งหวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่า ระยะสั้น บนพื้นฐานการแบ่งปันด้วยการทำให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ทั้ง

ลูกค้า คู่ค้า พนักงาน และนอกจากนั้นต้องมีการพัฒนาธุรกิจของตนเองบนพื้นฐานความเข้าใจและค่อยๆ ดำเนินอย่างช้าแต่มั่นคง

ลำดับขั้นที่ 4 ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการปฏิบัติด้วยการบริหารจัดการระดับประเทศที่ มุ่งเน้นพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้ มีความรู้คู่คุณธรรม และสร้างภูมิคุ้มกันในสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ใน อนาคตที่อาจจะเกิดขึ้น

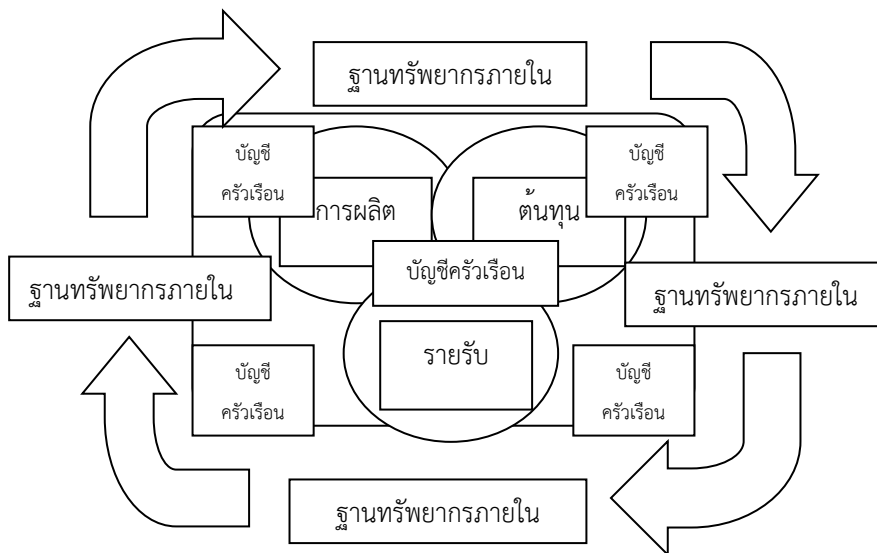

รูปภาพที่ 4.2 วงจรการจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: ประยุทธ์จาก สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2560: 6)

จากรูปภาพที่ 4.2 วงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการตั้งแต่ระดับ บุคคลและครอบครัวด้วยการนำหลักสายกลางแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินชีวิต เมื่อฐานรากมั่นคง แล้ว ก็มีการยกระดับสร้างความพอเพียงระดับชุมชน ด้วยแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ยกระดับความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชนและความพอเพียงระดับชาติ ซึ่งยังคงแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงเช่นเดิม ดังนั้น จะสามารถพิจารณาได้ว่า ไม่ว่าจะยกระดับขึ้นจากฐานรากสู่ฐานบนที่สูงขึ้นเท่าไรก็ตาม ทุกลำดับขั้นยังคงมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำมาใช้ในด้านพอประมาณ ด้านมีเหตุผลและ ด้านภูมิคุ้มกัน หรืออาจเปรียบได้ว่าทุกลำดับขั้นหรือทุกลมหายใจในแต่ละส่วนต้องมีหลักการจัดการปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางและยึดมั่นต่อการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติงานเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน

ภายใต้กรอบแนวคิด PDCA กับ วงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเพิ่มประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน

การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน เป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการในการจัดการอย่างเป็นระบบของการยกระดับของวิสาหกิจชุมชนผ่านแนวคิดด้วยการวิเคราะห์ระดับบุคคลเป็นเบื้องต้นสู่ระดับครอบครัวและนำมาสู่ระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากจะเป็นกรอบแนวความคิดที่มีแนวทางเดียวกันและสามารถปรับทัศนคติให้เกิดภาวะสมดุลในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ง่ายขึ้น โดยหลักการเป็นการนำแนวคิดกระบวนการนำกรอบแนวคิด PDCA มาวิเคราะห์ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) รวมถึงผลผลิตภาพ (Outcome) เป็นการเริ่มจากดำเนินการทำฐานข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือนเบื้องต้นในด้านการผลิต ด้านต้นทุน และรายรับ ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในแต่ละด้านว่าขณะนี้เป็นอย่างไรรวมถึงสามารถพิจารณาเป็นรายเดือนหรือรายไตรมาส ตามความเหมาะสมของครัวเรือนนั้นๆ หรือของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเน้นการใช้ฐานทรัพยากรภายในชุมชนเป็นหลัก ดังรูปภาพที่ 4.3

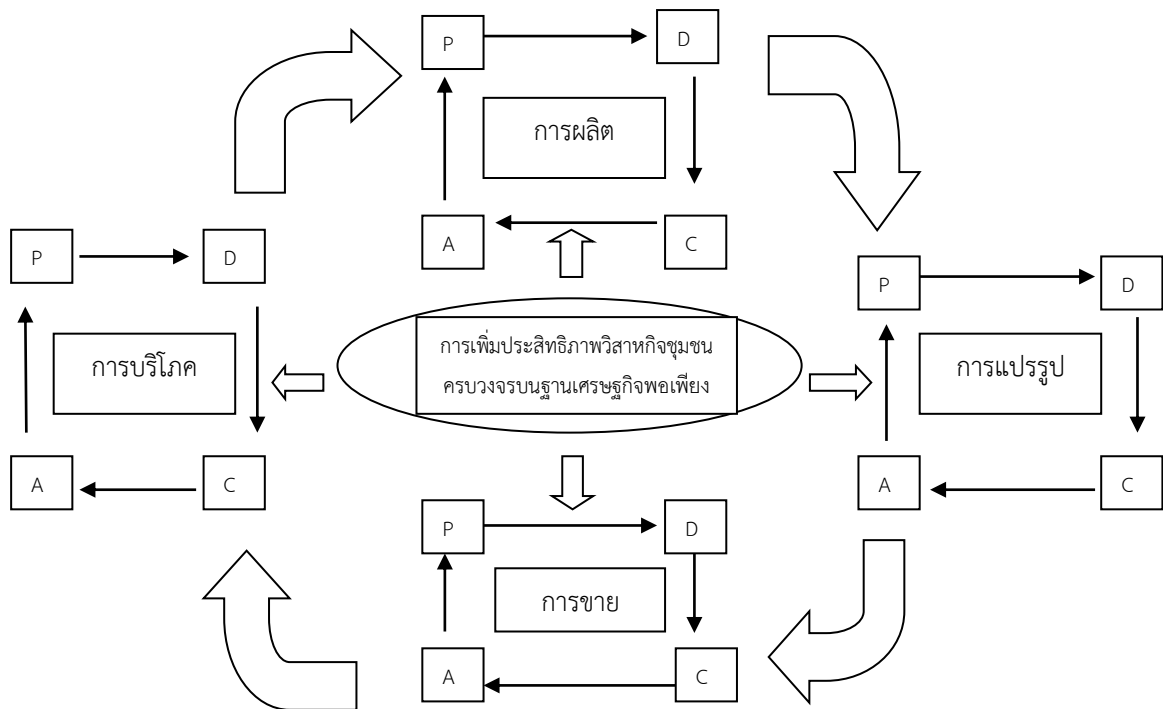
รูปภาพที่ 4.3 วงจรการจัดการชุมชนบนฐานทรัพยากรภายใน

ที่มา: ผู้เขียนวิเคราะห์

จากรูปภาพที่ 4.3 เป็นวงจรการจัดการชุมชนบนฐานทรัพยากรภายในที่เกิดจากระดับเล็ก กล่าวคือระดับบุคคลและระดับครอบครัว ไปสู่ระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยในกรอบภายใต้การใช้ PDCA ในแต่ละด้านนั้น อยู่ภายใต้การดำเนินการของฐานแนวคิดเพื่อความพอเพียงตามศาสตร์ที่ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ด้วยพลังทางสังคมที่เป็นพลังงานสร้างสรรค์ของทุกฝ่าย อาทิ ภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ สื่อสารมวลชน เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาธุรกิจชุมชน ต่อการผลิต, การแปรรูป, การขายและการบริโภค โดยยึด “พื้นที่ในชุมชนเป็นหลัก” ในการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นและนำ

องค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการจัดการร่วมกันในการพัฒนาแนวคิด วิธีการและอาชีพใหม่ๆ ที่มีความหลากหลายได้ทั้งชุมชน อาจกล่าวได้ว่า เป็นทางเลือกให้กับความต้องการที่มีความแตกต่างทั้งด้านเพศ ด้านวัย ด้านการศึกษา ด้านความถนัด ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

นอกจากนั้น การรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องการยกระดับการส่งเสริมต่อการต่อรองและการสร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ที่สามารถผลักดันให้เกิด “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” จากการมีส่วนร่วมของการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนตาม ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนได้

รูปภาพที่ 4.4 กรอบแนวคิด PDCA กับการเพิ่มประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน

ที่มา: ผู้เขียนวิเคราะห์

รูปภาพที่ 4.4 เป็นการบูรณาการกรอบแนวคิด PDCA กับการเพิ่มประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน ภายใต้แนวคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ทุกกระบวนการมีการนำหลักการ วางแผน (Plan) ทำ (Do) ตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง (Act) มาใช้ทุกขั้นตอนของการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดกระบวนการสังเคราะห์ในแต่ละขั้นตอนอย่างมีระบบ จากระดับส่วนบุคคลหรือส่วนครอบครัว สู่ระดับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

บทสรุป

การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน ถือว่าเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่มีจำกัด โดยการวิเคราะห์ถึงต้นทุนการผลิตและรายรับที่เกิดขึ้นว่ามีต้นทุนค่าเสียโอกาสที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ ผ่านกระบวนการตรวจสอบภูมิคุ้มกันด้วยการทำบัญชีครัวเรือนทั้งระบบ กล่าวคือ เป็นการสร้างวินัยถึงรายรับรายจ่ายในการลงทุนตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับกลุ่มชุมชนเป็นวิสาหกิจชุมชน นอกจากนั้นก็มีการสร้างอาชีพเสริมจากการนำอาชีพหลักที่มีทรัพยากรที่เหลือใช้จากการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนมาสร้างเป็นอาชีพเสริมด้วยการเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการให้มีราคาสูงขึ้น ซึ่งต้องทำเป็นกลุ่มจึงจะมีประสิทธิภาพ อันเนื่องจากต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ปัญหาในด้านต่างๆ อาทิเช่น การนำทรัพยากรภายในชุมชนมาใช้เพื่อลดการนำเข้าจากชุมชนอื่นๆ รวมทั้งต้องนำวงจรการจัดการการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ควบคู่กับการเพิ่มประสิทธิภาพตามแนวคิดของการวางแผน การทำ การตรวจสอบและการปรับปรุงพัฒนา ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องฐานรากเดียวกัน สร้างการรวมกลุ่มและพัฒนาด้วยการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้ได้มากที่สุดจึงจะเกิดประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน

เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 4

- เฉลิมขวัญ ครุฑบุญยงค์. (2554). **การบัญชีเพื่อการจัดการ**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด.
- ฐิตาภรณ์ ภูบุญบุตร. (2558). การจัดการพัฒนาอาชีพเสริมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสู่ชุมชนที่ยั่งยืน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านตุม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. **มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**, 32(2), 169-182.
- ณัฐอริยา สุขสุวรรณพร. (2553). **การเสริมสร้างอาชีพเสริมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี. (รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร์ มหบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น ขอนแก่น). ขอนแก่น. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2561). เศรษฐกิจชุมชน: การสะสมทุนชุมชนด้วยวิถีแห่งทุนสังคมเพื่อความอยู่รอดใน ศตวรรษที่ 21. **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติพื้นถิ่นโขง ซี มูล ราชภัฏอุดรธานี ครั้งที่ 3. อุดรธานี: ศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี.**
- นราทิพย์ ชุตินวงศ์. (2552). **หลักเศรษฐศาสตร์ 1: จุลภาคเศรษฐศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: คณะ เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ปาริชาติ มณีมัย, ชลันธร ศรีธรรมโชติ, ภัทรพล วรรณราชและระวีวรรณสุข พิลาก. (2561). การจัดทำบัญชี ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีเกษตรกรในพื้นที่โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลง ใหญ่ ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. **วารสารพัฒนาสังคม**, 20(2), 17-33.
- ภราดร ปรีดาศักดิ์. (2556). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค. (พิมพ์ครั้งที่ 4 ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและองค์กรภาคี. (2559). **สมุดบันทึกรายรับ – รายจ่ายครัวเรือน หลักสูตร การดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง (ออนไลน์).** สืบค้นจาก: <http://pvlo-pic.dld.go.th/temp/HouseholdBook2559.pdf> [10มกราคม 2563]
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธรและนิศรา จันทร์เจริญสุข. (2556). การจัดทำบัญชีครัวเรือนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการ พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น**, 7(1), 23-36.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2552). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด.**
- วิลาวัลย์ ดิ่งไตรย์ภาพและปานแก้วตา ลัคณาวานิช. (2561). การประยุกต์ใช้แนวคิดต้นทุนฐานกิจกรรมเพื่อ ศึกษาต้นทุนการปลูกปาล์มน้ำมันในจังหวัดนครศรีธรรมราช. **WMS Journal of Management Walailak University**, 7(special issue), 54-73.

- สัญญา เนียมเปรม. (2562). การจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 9(1), 54-64.
- สายสมร สัจจ์เมฆ. (2559). การจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเกาะยาวใหญ่ จังหวัดพังงา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 1(3), 26-35.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี เลขที่ 1.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2560). *การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต*. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น.
- Deming in Mycoted. (2004). **Plan Do Check Act (PDCA) (Online)**. Available <http://www.mycoted.com/creativity/techniques/pdca.php>
- Gravelle, H. & Rees, R. (2004). **Microeconomics**, 3rd ed. England: Prentice Hall.
- IEA. (2015). Policy Pathway, Accelerating Energy Efficiency in Small and Medium Sized Enterprises. **IEA publications**, Paris. Retrieved from https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/SME_2015.pdf
- Kotler, P. & Armstrong, G. & Brown, L. & Adam, S. (2006). **Marketing**, 7th ed. Pearson Education Australia/Prentice Hall.
- Marshall, A. (1920). **Principles of Economics**, 8th ed. London: Macmillan.
- National Research Council. (2013). **Sustainability for the Nation: Resource Connection & Government Linkages**. The National Academies Press, Washington, D.C.
- Ostrom, E. (1990). **Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action**. New York: Cambridge University Press.